

STADSHOLMEN

BONDESONEN STÖRRE 21

del av

Nytorget 3-7

SÖDERMALM

Stadsholmen

AB Stadsholmen är Stockholms stads bolag för förvaltning av äldre, kulturhistoriskt värdefulla fastigheter. Vi äger och förvaltar merparten av bebyggelsen inom kulturresevatet östra Mariaberget, Skinnarviksberget, Åsöberget och Vita bergen samt området vid Katarina kyrka. Dessutom är Stadsholmen största fastighetsägare i Gamla stan, på Långholmen och i Djurgårdsstaden. Vi äger och förvaltar även gårdar i ytterstaden – stamfastigheter från vilka stadens moderna förorter vuxit fram. För närvarande omfattar beståndet 279 fastigheter med drygt 700 byggnader, som inrymmer 1633 lägenheter och 804 lokaler. Stadsholmen är ett dotterbolag till AB Svenska Bostäder.

Stadsholmen bildades 1936 av samfundet S:t Erik för att rusta upp några kvarter i Gamla stan. Stadsholmen är det äldre namnet på denna stadsdel. 1967 förvärvade Stockholms stad bolaget och överförde merparten av sitt äldsta bostadsbestånd till Stadsholmen. Under åren har även Stadsholmen övertagit byggnader från andra fastighetsägare som byggnadsstyrelsen, kriminalvården och Gatu- och fastighetskontoret i Stockholm.

Med tiden har ett synsätt vuxit fram där antikvariska principer baserade på varje hus historia och förutsättningar blivit vägledande för hur byggnader och yttre miljö ska förvaltas och rustas. Flertalet av våra fastigheter har högsta klassificering (blå) vilket innebär att de har så stora kulturhistoriska värden att de motsvarar kraven för byggnadsminnen. För oss är byggnadsvård ett vardagsarbete och allt vi gör präglas av respekt för husen och deras historia.

FAKTABLAD

Byggnader och miljöer berättar ofta något om vår historia. Genom byggnaderna kan vi få veta hur staden och samhället förändrats. Husen ger oss också kunskap om hur människor har arbetat, bott och inrett sina hem och de speglar även olika gruppers livsvillkor.

Somliga hus är väldokumenterade och omskrivna medan andra är mer anonyma. Under några år har vi tillsamman med Stadsmuseet i Stockholm arbetat med att sammanställa en kortfattad information om alla våra fastigheter; information om när husen byggdes, hur de har förändrats och hur de har använts under åren.

För att kunna beskriva den enskilda fastighetens historia har vi dels besökt varje hus för att se vad som finns kvar från äldre tid och dels letat uppgifter i arkiv och litteratur. En del nya foton har tagits för att illustrera faktablad.

För att hinna med alla fastigheter inom rimlig tid har arbetet byggts på lättåtkomliga uppgifter. Ingen fullständig arkivforskning har alltså gjorts och de historiska beskrivningarna är därför inte heltäckande. Ibland kan uppgifter i olika arkiv också vara motsägelsefulla och det har inte alltid funnits möjlighet att reda ut frågetecken. Faktablad kan därför komma att fördjupas och förändras vid nya undersökningar i framtiden.

Faktablad finns samlade på Stadsholmens webbplats www.stadsholmen.se

- 1 NYTORGET 3**
- 2 NYTORGET 5 A OCH B**
- 3 NYTORGET 5 C**
- 4 TVÄTTSTUGA**
- 5 NYTORGET 7A**
- 6 NYTORGET 7B**
- 7 NYTORGET 7C OCH D**
- 8 NYTORGET 7E**
- 9 CYKELRUM/FÖRRÅD**

GÅRDSMILJÖ MED HUS 7 B-E, OKÄNT ÅRTAL. BILDEN VISAR ATT FLERA AV HUSEN HADE FÖNSTERLUCKOR. (FA 10200)

Nytorget 3–7 består av trä- och stenhusbebyggelse från 1700-talets första hälft och fram till 1800-talets början. Byggnaderna uppfördes för bostadsändamål och den för- och tidigindustriella stadens skala är intakt.

Husen som förbinds av plank med portar gör att gatubilden på östra sidan av Nytorget är unik.

Området präglades starkt av textilnäringsen under 1700-1800-talet och sannolikt har byggnaderna tidvis nyttjats för detta ändamål. Bland annat fanns det ett så kallat rygghus placerat i Nytorget 7d och kardrum i nu rivna timmerbyggnader.

Invändigt finns ett antal fyllningsdörrar och kakelugnar samt några murade spisar bevarade. Flertalet fönster och ytterdörrar nyttjades under 1970-1980-talet på ett för tiden ambitiöst sätt.

Under det sena 1800-talet präglades området av trångboddhet och systemet med inneboende var utbrett. Byggnaderna inom kvarteret inhyste sannolikt en hel del arbetare och speglar därigenom industrialismens arbets- och bostadsvillkor. Bondeson

större 21 är därför mycket värdefull ur både bebyggelse- och socialhistorisk synvinkel. Miljön, med husen och de väl tilltagna trädgårdarna, har också ett stort kulturhistoriskt värde.

Fastigheten Bondeson större 21 är blåvärderad enligt Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering. Det innebär att den har ett synnerligen stort kulturhistoriskt värde.

OMRÅDESHISTORIA

Nytorget är känt från 1670-talet då det omnämndes som mönstringsplats för trupper. Namnet hänger samman med Nya Gatan, den del av nuvarande Skånegatan som löper längs torgets norra sida. Området kring Nytorget och Hammarby sjö blev ett centrum för textilnäringsen i den första etappen av

VY MOT ÖSTER TAGET MELLAN ÅREN 1901–1921. NÅGRA AV HUSEN HAR FÖNSTERLUCKOR OCH SAMTLIGA PÅ BILD HAR ETT DÖRRPARTI/KÖRPORT I GATUFASADEN. (SSMFA 43098)

FOTOGRAFI FRÅN TIDEN MELLAN 1912–1925. BARN VID NUVARANDE NYTORGET 5 C. (SSME30409)

Stockholms industrialisering. Redan under 1600-talets andra hälft etablerades textilindustrier i Bondeson 19 vid Nytorget och vid Barnängen. De förhållandevis stora skarorna textilarbetare och deras familjer hade särskilt svåra levnads- och arbetsförhållanden. Flertalet bodde mycket trångt inom fabriksanläggningarnas gränser eller i små trähus i närområdet. Andra arbetsplatser i området var bryggerier och kvarnar. Parallellt med industrierna fanns stora trädgårdar i den glest bebyggda trakten.

En mer stadsmässig, sammanhängande bebyggelse uppfördes under 1700-talet vid Nytorget och längs den väg som ledde från torget till Vintertullen vid Hammarby sjö, där vintervägen gick över isen mot Värmdö. Trähusbebyggelsen sträckte sig från Nytorget upp mot Vita Bergen. Först under 1700-talets andra hälft började man uppföra flera stenhus i området. På torget stod, åtminstone från 1730-talet, ett spruthus där brandkårens föregångare kunde hämta vatten. Nytorget har under 1700-talet även använts som bestraffnings- och avrättningsplats. Den 19 november 1746 hängdes en kvinna som hette Catharina Olofsdotter Hellman där och ett halvt sekel senare var Nytorget ett av de tre torg där Gustav III:s mördare, Jacob Johan Anckarström, piskades innan avrättningen.

Under 1800-talets början omtalades Nytorget som en "nederlagsplats för orenlighet", vilket måste tolkas som att torget var ganska nedgången. Under 1800-talets andra hälft bebyggdes området ytterligare samtidigt som antalet invånare ökade. Söder om

torget flyttade Katarina folkskola in i Bondeson 19 men skolan expanderade redan under slutet av 1800-talet och en ny, större huvudbyggnad uppfördes. Vid samma tid omvandlades det gamla spruthuset på torget till saluhall.

Under 1900-talet minskade den industri- och hantverkarkaraktär som området tidigare haft. Äldre bebyggelse revs och ersattes av stora flerbostadshus, framför allt under 1930-talet. Samtidigt gjordes Nytorget om. Saluhallen togs bort och en park anlades. I öster sprängdes Renstiernas gata fram och bröt förbindelsen mellan Nytorget och Vita bergen.

Bebyggelsen kring Nytorget utgör idag en blandning av byggnader från olika tidsperioder. Torget består av en park med en damm. På den södra sidan ligger 1600-talsbyggnaden Bondeson Större 19. Mot öster finns låga trähus från 1700- och 1800-talet bevarade medan högre bostadshus från 1800-talet och 1900-talet ramar in torget åt norr och väster.

Kvarteret Bondeson större 21

Den befintliga bebyggelsen inom kvarteret är en sammanslagning av ett flertal äldre och mindre fastigheter som genomfördes under 1900-talet. I den nuvarande fastigheten ingår även Nytorget 9, men redovisas i ett separat faktablad. Nedan är Nytorget 3–7 redovisade under den äldre fastighetsbeteckningen för att förenkla dess historik. Byggnaderna har haft ett flertal ägare genom åren och delar av dem har tidvis haft samma ägare.

NYTORGET 3 VARS KARAKTÄR MED STORA FÖNSTER OCH DEKORATIVA OMFATTNINGAR SKAPADES UNDER 1800-TALET'S SENARE DEL.
FOTO: J. MALMBERG

FD BONDESONEN STÖRRE 15

Nytorget 3 (nummer 1 på kartan)

Nytorget 3 ingick ursprungligen i fastigheten Bondesonen större 15, vars tomtgränser flyttats vid ett flertal tillfällen.

HISTORIK

År 1758 beskrev ägaren Petter Grund sin tomt i ett syneprotokoll från Rådhusrätten. På tomten stod en brädslagen timmerbyggnad i två våningar med en farstuvist mot torget. Taket bestod av ett sparrtak med näver och torv. Bottenvåningen var inredd med spis, grön kakelugn, brädgolv och målade bjälktak. På den andra våningen fanns ett stort rum med spis. Våningarna förbands via en trätrappa.

Gårdsutrymmet var delvis omgivet av plank och kunde nås via en körport norr om huset. På den östra sidan av gården stod en timmerstuga som innehöll förstuga samt rum med bakugn. Taket var täckt med näver och torv. Det fanns även en liten bjälkkälare över jord, samt vedbodar.

På gården fanns en rymlig men bergig plats som

brukades som trädgårdsland för jordfrukter, avgränsad av ett gammalt staket.

År 1796-1797 brandförsäkrade ägaren Johan Solitander sin tomt och i beskrivning ges en tydligare bild av dess karaktär. Hus nummer 1 på kartan hade sin nuvarande volym men dess planlösning var annorlunda. Det beskrevs som en panelad timmerbyggnad i gul kulör med en nordlig tillbyggnad av resvirke. Taket var täckt av tegel. I den två våningar höga byggnaden inrymde bottenvåningen en förstuga, trätrappa till övervåningen, kök med spis och järnhäll samt en kammare med kakelugn. Övervåningen kunde nås via en trätrappa och rymde ett stort rum med kakelugn. Taken i bottenvåningen var panelade, medan rummet i övervåningen hade ett vävspänt och målat tak.

Förutom boningshuset fanns på gården två stycken bodar där ägaren ämnade lägga tegel på bräddtaket. En mangelbod på gården skulle på likande sätt taktäckas. Den stora trädgården, eller plantagen, inhägnades av plank.

År 1850 upprättades ett nytt syneprotokoll av

INTERIÖR FRÅN NYTORGET 3 SOM PRÄGLAS AV EN RENOVERING UNDER 1800-TALET MED PARDÖRRAR, FODER, SOCKLAR OCH BRÄDGOLV. FOTO: J. MALMBERG

brandkontoret och gården hade då försetts med en ladugård för åtta kor, samt ett avträde. Ägare var trädgårdsmästaren C. Nyström.

Brand

I likhet med flera andra fastigheter omkring Nytorget brandskadades tomten och ersättning utgick 1855. Troligtvis undkom endast bostadshuset vid torget. Av de gamla ekonomibyggnaderna uppfördes endast en bod längs södra tomtlinjen och på dess östra gavel inreddes två avträden under brädtak. Ägare var skraddargesällen J. Brandberg.

Mamsell Mathilda Stenius

Under 1860-talet lät den dåvarande ägarinnan, mamsell Mathilda Stenius göra ”kostsamma reparationer och ändringar av sin fastighet”. Troligen var det vid detta tillfälle fastigheten gavs sin nuvarande karaktär med stora fönster och kontursågade fönsterfoder. Invändigt

ändrades trapploppet och delar av den gamla förstugan införlivades i båda våningarna. Entrén flyttades till gårdsfasaden. Vid samma tillfälle tillkom även merparten av snickeriinredningen. År 1878 ärvde L. E. Swedberg fastigheten av Stenius som var hans moster. Swedberg var redaktör och utgivare för Illustrerad Folknisse. År 1890 såldes tomten till skomakarmästare C. T. Marelius som 1891 sålde vidare till staden. Runt sekelskiftet 1900 var trångboddheten som värst i området, år 1899 bodde totalt 19 personer i huset.

Upprustning och renovering

År 1980 genomfördes en genomgripande renovering för att möta kraven på modern bostadsstandard. Äldre uthus byggdes samman med gathuset och inreddes med entré, våtutrymmen, sovrums, förråd och soprum. Köket i gathuset byggdes om helt. Den murade spisen bevarades. Vinden inreddes till boyta, och några år senare tillkom ett takfönster. Allt skedde i samråd med Stadsmuseet.

BYGGNADSBESKRIVNING

Tomten omges av ett rött plank med en gårdsport mot torget. Den är uppbyggd i två nivåer med en trappa upp till den övre där lekstuga och bod står. Boden uppfördes 1992 och lekstugan byggdes av restvirke 1981. Gårdsplanen är lagd med betong/cementplattor på marken.

Nytorget 3 (nummer 1 på kartan)

Gathuset består av en panelad timmerbyggnad med synliga knutlådor under ett tegelklätt sadeltak. Mot öster finns en tillbyggnad som uppfördes vid renoveringen under 1980-talet. Fönstren är avdelade av en mittpost med två spröjsade bågar och innanfönster. De omges av dekorativa omfattningar. Mot norr finns ett blindfönster. Fönstrens storlek och dekor präglas av renoveringen under 1860-talet. Husets huvudentré är placerat i tillbyggnaden. Det finns även en dörr på gathusets gårdsfasad. Dörrarna är sekundära och utformade med liggande panel.

Byggnadens planlösning präglas av renoveringen under andra halvan av 1800-talet. De utvändiga knutlådorna som vanligtvis avslöjar konstruktionen saknar tvärväggar invändigt. Innerväggarna har troligtvis tillkommit senare. Äldre snickerier är från 1800-talets andra hälft. Av äldre dörrar finns pardörrar med tre fyllningar. Boningsrummen har låga paneler

NYTORGET 5B MED TIDSTYPISK FASAD MED SYNLIGA KNUTLÅDOR OCH KVADRATISKA FÖNSTER. FOTO: J. MALMBERG

och salen i övervåningen har trägolv och en sockelpanel från 1800-talets andra hälft. I bottenvåningens kök finns en murad spis och kåpa och i ytterligare ett rum finns en rund kakelugn, troligen insatt vid 1900-talets början. Övervåningens stora rum har en flat kakelugn från 1800-talets andra hälft.

FD BONDESONEN STÖRRE 4

Nytorget 5 a-c (nummer 2 och 3 på kartan)

Nytorget 5 består av två fristående hus. Ursprungligen var de separata fastigheter men slogs samman under slutet av 1700-talet.

HISTORIK

Den förste kända ägaren, bancokommissarien Christer Robsahm, ägde år 1750 en del av fastigheten. C. Robsahm var dessförinnan ägare av Färgaregården vid Hammarby sjö mellan åren 1746-1750, där han tryckte mönster på ylletyg.

Nytorget 5 a och b (nummer 2 på kartan)

Nytorget 5 a och b omnämns första gången i en

brandförsäkring 1755. Längs den norra tomtgränsen stod trähusbebyggelse och mot gatan var ett bostadshus av trä i två våningar med tre respektive fyra rum, nuvarande Nytorget 5b. På gården fanns en bagarstuga med samma placering som nuvarande Nytorget 5 a. Därefter låg ett hönsbhus. På tomten stod ett fåhus, stall med höskulle, flera redskapshus, två vedbodrar och en kryddtärpa. Mot torget fanns en egen brunn, noga antecknat: ”med godt vatten”.

Vid nästa brandförsäkring daterad 1790, hade tomten slagits samman med den södra tomten, nuvarande Nytorget 5 c och byggnaderna renoverats. Tomten ägdes av tygväverimästare Lars Asplund. År 1794 beskrevs byggnadernas karaktär tydligare. Nytorget 5 b hade två våningar och i stort sett samma planlösning som idag. De dubbla förstugorna var försedda med stengolv och bjälktak. Eldstäderna i bostadsrummen bestod av gröna kakelugnar och de små köken hade murade spisar. Den äldre bagarstugan var troligen avdelad i ett östligt kök med spis och bakugn, samt ett västligt rum varunder fastighetens källare fanns. Den östligaste delen, där hönsbhuset

NYTORGET 5C TILL VÄNSTER OCH NYTORGET 7A TILL HÖGER. DÖRREN TILL NYTORGET 5C TILLKOM UNDER 1980-TALET. TIDIGARE FANNS EN KÖRPORT TILL ETT VAGNSHUS OCH STALL. DÖRREN TILL NYTORGET 7A VAR URSPRUNGLIGEN EN KÖRPORT, IDAG STÅNGD.
FOTO: J. MALMBERG

låg, nyttjades till bostadsrum med eldstad. Fram till 1831 skedde inga större förändringar i huset. Under 1830-talet byttes troligtvis det äldre torvtaket ut till tegeltak. Under 1850-talet skadades fastighetens norra delar av en brand.

Nytorget 5 c (nummer 3 på kartan)

Nytorget 5 c hade ursprungligen en långsmal tomt. Bebyggelsen låg mot den norra tomtgränsen och längs den södra fanns en gårdspassage. Mot torget var den avgränsad av plank med gångport. Det äldsta bostadshuset var under 1700-talet panelat mot torget och gården. På den södra sidan satt en förstugukvist och troligtvis var trappan till den andra våningen placerad utanför fasaden. Omkring 1830-talet renoverades huset. Den gamla förstugukvisten flyttades till den norra fasaden, inklusive trappan. Den södra gårdspassagen utbyggdes och inrymde istället vagnshus och stall med höskulle. Fasaden kläddes troligtvis med tegel som senare putsades. Vid 1900-talets början fanns fortfarande vagnshuset och stallet kvar

med körportar och luckor, men ombyggdes till lager och kontorslokaler. Takets form och tegel tillkom troligtvis under 1830-talet.

Upprustning och renovering

År 1980 genomfördes en renovering av fastigheterna. Det var omfattande förändringar som genomfördes på grund av husens dåliga tekniska kondition. Delar av det södra huset (hus nr 3 på kartan) rekonstruerades. Golvet i bottenvåningen sänktes och vindsbjälklaget höjdes för att uppnå 2.10 i takhöjd. Huset inreddes till en lägenhet. Den befintliga murade spisen vändes mot vardagsrummet, där en vägg revs. På den andra våningen revs en vägg och badrum installerades. Mot gatan byggdes den äldre dörröppningen om till en enkeldörr med ett intillsittande fönster. Soprum och förråd uppfördes i separata hus.

Det norra husets (hus nummer 2) rumsindelning bibehölls, dock byggdes trappan om och en vägg på den andra våningen flyttades. Bottenvåningens golv sänktes.

GATUFASADERNA MED NYTORGET NUMMER 7B OCH C I FÖRGRUNDEN. FOTO: J. MALMBERG

BYGGNADSBESKRIVNING

Husen är placerade mot gatan och sammanbinds av ett plank med port. Gården delas med Nytorget 7 och kan även nås via en körport i Nytorget 7b. Gårdsplanen vid Nytorget 5 är lagd med singel. Trädgården består i huvudsak av gräsmatta, fruktträd och berg i dagen på några ställen. I sluttningen till entré 5a finns en trappa.

Nytorget 5 a och b (nummer 2 på kartan)

Byggnaden består av ett hus mot gatan med en flygel längs den norra tomtgränsen. Fasaderna är rödmålade och panelade med synliga knutlådor. Mot öster avslutas flygeln med en envånings stenbyggnad (Nytorget 5a). I vinkeln mellan gathuset och flygeln finns ett trapphus (Nytorget 5 b) med förstuga. Yttertaket på gathuset är valmat medan flygeln och den östligaste stugan har ett gemensamt sadeltak med enkupigt tegel. På taket finns murade skorstenar. Samtliga fönster är kvadratiska med två utåtgående och spröjsade bågar. Fönstren är kompletterade med innanfönster och omges av raka fönsterfoder. Entrédörrarna är från 1980-talet och panelklädda.

Byggnadernas interiör präglas av renoveringen under 1980-talet. Av äldre bevarade delar finns främst kakelugnar från 1800-talets andra hälft.

Nytorget 5 c (nummer 3 på kartan)

Huset är uppfört i två våningar och står på en putsad och svartmålad sockel. Gatufasaden är putsad i en gul kulör. Övriga fasader är klädda med rödmålad locklistpanel. Taket är ett pulpettak, brutet mot torget och lagt med enkupigt tegel. Fönstren är kvadratiska med två spröjsade bågar. Bortsett från gatufasaden omges de av vitmålade släta omfattningar. I gatufasaden finns ett pärlspontsklätt dörrblad med smidda bandgångjärn. Huvudentrén är placerad mot norr i en förstukvist under plåttak. Mot öster finns en panelad utbyggnad under plåttak med dörrblad från 1980-talet.

FD BONDESONEN STÖRRE 5

Nytorget 7a (nummer 5 på kartan)

Nytorget 7a var en egen fastighet fram till 1900-talet då den tillsammans med grannfastigheterna ingick i Bondesonens större 21. Den ursprungliga tomten var långsmal med gathuset mot torget.

GÅRDSMILJÖ MED DET RÖDMÅLADE GÅRDSHUSET, NYTORGET 7E I BAKGRUNDEN. FOTO: J. MALMBERG

HISTORIK

Den äldsta kända beskrivningen över bebyggelsen på tomten kommer från brandförsäkringshandlingar daterade till mitten av 1700-talet. Handlingarna från 1750, 1763 och 1783 beskriver en tvåvånings timmerbyggnad med panelade fasader och en portgång med ett bostadsrum över. Taket var lagt med näver och torv. I huset fanns gröna kakelugnar och ett kök i bottenvåningen hade spis och bakugn. På tomten stod ekonomibyggnader och uthus.

Likt Nytorget 5 (hus nummer 2-4) var fastighetens förste kände ägare bancokommissarien Christer Robsahm. Under 1760-talet stod bokhållaren Johan Holm som ägare och därefter ullmakaren Olof Sjöholm. År 1836 ägdes tomten av Johan Öbergs änka. Vid denna tidpunkt beskrevs huset av dels sten och dels timmer i två våningar. Mot öster låg ett trapphus med källare under. Bottenvåningen innehöll två rum med gröna kakelugnar samt ett kök med spis. Taken var panelade. Den andra våningen kunde nås via en trätrappa och hade tre rum med kakelugnar och papperstapeter, samt ett kök med kammarspis.

Genom en lucka i köket kunde vinden nås. Taket var täckt av tegel. I husets bottenvåning fanns en körport från gatan in till gården. På gården stod bodar.

Fastigheten ägdes under 1800-talets senare del av Färnström, som även ägde Nytorget 7 b-e.

Upprustning och renovering

År 1980 genomfördes en ombyggnad enligt krav på modern standard. Innan renoveringen kunde byggnadens konstruktion i timmer och sten samt planlösningen föras tillbaka till 1836, med undantag för övervåningens kök och eldstäder som förnyats. Huset ombyggdes till en lägenhet. Ombyggnadsförslaget medförde en del förändringar i planlösningen och exteriören. Den äldre inkörporten sattes igen. I den igensatta delen förlades hall och bad. Ny köksinredning ersatte äldre eldstäder. Alla fönster utbyttes.

BYGGNADSBESKRIVNING

Den smala och djupa tomten hade tidigare flertalet uthus, samtliga rivna under 1900-talet. Av tomtens

INTERIÖR FRÅN NYTORGET 7C MED BEVARAD KAKELUGN, SAN-
NOLIKT FRÅN SENT 1800-TAL. FOTO: J. MALMBERG

äldre bebyggelse återstår endast bostadshuset vid Nytorget. Idag delar byggnaden gård med Nytorget 5-7. Gårdens nuvarande karaktär skapades i

huvudsak vid renoveringen under tidigt 1970-tal. Gårdsplanen är lagd med kullersten, singel och har gångar och rännalar av gatsten. Trädgården består i huvudsak av gräsmatta med gångar av ölandskalksten, fruktträd och berg i dagen på några ställen.

Nytorget 7a

Byggnaden är uppförd i två våningar och står på en murad stensockel. Mot torget är fasaden putsad och färgad. Den har tre synliga ankarslut och en putsad takfot. Övriga fasader är klädda med rödmålad locklistpanel med synliga knutlådor, bortsett från ett litet putsat parti mot gården. Byggnaden täcks av sadeltak och enkupigt tegel. I gatufasaden finns spår av den äldre körporten med dubbeldörr av stående brädor och breda foder. Allt målat i grön kulör. Entrépartiet är placerat i den före detta körporten mot gården och är försett med ett litet plåttak på två vita pelare. Dörren är brädklädd och intill dörren finns ett spröjsat fönster. Fönstren är kvadratiska med två utåtgående, spröjsade bågar och innanfönster. Byggnadens interiör präglas av renoveringen 1980.

FD BONDESONEN STÖRRE 6 OCH 10

Nytorget 7 b-f (nummer 6-9 på kartan)

Nytorget 7 b-e låg ursprungligen i kvarteret Bonde-sonen större 6 och 10. Den äldre fastigheten upptog en stor del av kvarteret där även timmerbyggnader mot Renstiernas gata ingick. Dessa är idag rivna. Den nuvarande bebyggelsen längs Nytorget omfattas av både sten och trähusbebyggelse.

HISTORIK

Nytorget 7 omnämndes redan i Holms tomtbok från 1674 som Hindrik Pedersons tomt. 1758 inkom en brandförsäkringshandling av ägaren och fabrikören H. Wolgenau. Trähusbebyggelsen fanns då i sin nuvarande storlek, så även stenhusen som uppgavs vara nybyggda vid tidpunkten.

Hur gården och byggnaderna användes framkommer tydligare i en brandförsäkringshandling från 1816, tecknad av dåvarande ägaren fabrikören M. Törne-bohm. Sannolikt användes delar av tomten till den för området så präglade textilnäringsen. På gården låg ett flertal ekonomibyggnader. Det fanns bland annat bodar med plats för ulltorkning, ett spruthus av bräder med en slangspruta och andra brandredskap. Här fanns även ett vagnshus, stall för tre hästar, ett fähus

och ett hönshus. Mot Renstiernas gata fanns timrade byggnader som innehöll kardrum. Bebyggelsen mot Nytorget (Nytorget 7b-e) beskrevs enligt nedan:

Nytorget 7b (nummer 6 på kartan)

I brandförsäkringshandlingen 1816 beskrevs Nytorget 7b som en panelad timmerbyggnad i två våningar med en bjälkkällare som kunde nås från gårdssidan. I bottenvåningen fanns en körport in till gården. Husets entré var placerad mot gården med en innanförliggande förstuga med planstegsgolv, bjälktak, förråd och trätrappa till den andra våningen. Bottenvåningen innehöll två rum med kakelugnar, ett kallrum och kök. Rummen hade oljemålade golv och panelade tak, kök med spis, järnhäll och stekugn samt skafferier. Den andra våningen innehöll en förstuga med brädgolv och bjälktak samt fyra rum med kakelugnar, ett kallrum och en garderob. Rummen hade papperstapeter och panelade tak. Vinden var lagd med dels jordgolv och brädgolv. Yttertaket var enkelt med tegel och försett mednock och gavelskivor. Mot torget fanns två takfönster och mot gården en hisskappa och en dagkappa.

Nytorget 7 c-d (nummer 7 på kartan)

I brandförsäkringshandlingen 1816 beskrevs Nytorget 7c som ett stenhus i två våningar. Entrén var placerad mot gården och hade en innanförliggande förstuga med planstegsgolv och förråd. Bottenvåningen innehöll även ett stort verkstadsrum med kakelugn och ett så kallat rugghus, en plats som var avsedd för ruggning av vävnader. Den andra våningen innehöll en förstuga med förråd, ett kök med spis och stengolv, ett större och ett mindre rum med kakelugnar och panelade tak. Från förstugan kunde även vinden nås via en trätrappa. Vinden var öppen och hade brädgolv. Yttertaket var enkelt lagt med tegel och försett mednock och fot av järnplåtar. Mot torget fanns två takfönster och mot gården ett takfönster samt en hisskappa.

Enligt en brandförsäkring från 1864 hade det äldre verkstadsrummet byggts om till bostäder. Bottenvåningen och den andra våningen innehöll tre rum med kakelugnar, socklar, mittelband och limfärgade väggar, samt kök med spis. Överallt var panelade tak. I husets södra del låg en tvättstuga som var tillgänglig från Nytorget 7d.

I vinkel från Nytorget 7c, längs den södra tomtlinjen, stod ett stenhus i två våningar, nuvarande 7d.

År 1816 innehöll bottenvåningen en förstuga och ett magasin med panelat tak. Den andra våningen hade en förstuga och ett rum med kakelugn och panelat tak. Alla trappor var av trä. Vinden var inredd med förstuga och ett kallrum med panelat tak. Yttertaket var brutet och täckt med tegel,nock och fot var klädda av plåtar samt tre takfönster. Huset byggdes senare om och i en brandförsäkring från 1864 var magasinet ombyggt till ett rum med kakelugn, samt ett kök med spis. Överallt var panelade tak. Vindsvåningens rum hade inretts med kakelugn samt kök med spis.

Nytorget 7e (nummer 8 på kartan)

Öster om Nytorget 7d stod enligt brandförsäkringen 1816 en panelad timmerbyggnad i en våning, nuvarande Nytorget 7e. Huset innehöll ett kök med spis och två rum med kakelugnar. Rummen var inredda med papperstapeter och fotlister, överallt panelade tak. Över rummen låg en vind och yttertaket var enkelt och täckt med tegel.

Upprustning och renovering

Byggnaderna renoverades och moderniserades för bostadsändamål mellan åren 1970-72 i samråd med Stadsmuseet. De var vid tillfället i dåligt skick. Alla byggnader inreddes med moderna wc och kök. Nya fönster och dörrpartier sattes in. Gårdsmiljön gjordes om och äldre bodar revs. Två nya byggnader för tvättstuga, förråd och cykelrum uppfördes.

BYGGNADSBEKRIJVNING

Byggnaderna står vid en stor sluttande gård med ingång via en gårdsport i hus 7b. Dess nuvarande karaktär skapades i huvudsak vid renoveringen under tidigt 1970-tal. Gårdsplanen är lagd med kullersten, singel och har gångar och rännalar av gatsten. Trädgården består i huvudsak av gräsmatta med gångar i av ölandskalksten, fruktträd och berg i dagen på några ställen. I slutningen framför 7d finns en plantering omkring en sluttande trappa med ledstång.

Exteriör

Nytorget 7b (nummer 6 på kartan)

Nytorget 7b består av ett trähus i två våningar som står på en murad sockel. Fasaderna är klädda med locklistpanel i beige kulör med synliga knutlådor. Takfoten pryds av dekorativa konsoller och taket är brutet och klätt i tegel. Fönstren är höga,

av 1800-talskaraktär, med två spröjsade bågar. De omges av grönmålade foder med dekorativa överstycken. I husets bottenvåning finns en körport in till gården. Porten har ett välvt överstycke och dörrbladen har grönmålade liggande brädor. Entrépartiet mot gården omges av en veranda med välvd öppning och figursågad utsmyckning. På vardera sida finns en fönsteröppning. Ovan verandan finns en balkong med krysställda räcken och tak. Entrédörren är en brädklädd pardörr med runda fönsteröppningar. Norr om entrén finns nedgång till källaren, stängd med två plåtluckor.

Nytorget 7c-d (nummer 7 på kartan)

Nytorget 7c är ett stenhus i två våningar med tegelklätt sadeltak. Mot gatan är sockeln hög och murad av sten, mot gården är den låg och svartmålad. Fasaderna är gulputsade med en kraftig profilerad takfris. Fönstren är kvadratiske och utåtgående med två spröjsade bågar. I takfallet mot gatan sitter takkupor med välvda fönster och mot gården finns tre takfönster. Fönstren har näbbslag av äldre karaktär, dock senare tillkomna. Entrédörren är panelklädd med ett smalt överljusfönster. Trapphuset har ett äldre kalkstengolv och fyllningsdörrar till lägenheterna.

Nytorget 7d är utformat likt 7c med undantag för takfallet som är brutet med tre takkupor mot

gården. I entrédörren finns två runda fönster.

Nytorget 7e (nummer 8 på kartan)

Byggnaden är uppförd i en våning på en murad stensockel. Fasaderna är klädda med rödmålad locklistpanel med synliga knutlådor och taket är ett sadeltak med enkupigt tegel. Fönstren är små och kvadratiske. De har två spröjsade bågar och omges av vitmålade foder med dekorativt överstycke. Entrépartiet är takförsatt och dörren är vitmålad med liggande brädor och har ett intilliggande fönster. Huset genomgick en varsam renovering 2010 efter att en mångårig hyresgäst avflyttat.

Nytorget 7f (nummer 4 och 9 på kartan)

De två byggnaderna uppfördes under 1970-talet som tvättstuga, förråd och cykelrum. De står på en murad sockel och har fasader av rödmålad locklistpanel under ett tegelklätt sadeltak. Fönstren är små och kvadratiske med två spröjsade bågar. Husen sammanbinds av ett tak.

Interiör

Byggnaderna Nytorget 7 b-f präglas till stor del av den renovering som genomfördes i början av 1970-talet med nya ytskikt och snickerier med äldre karaktär. Av bevarade byggnadsdetaljer finns enstaka fyllningsdörrar, kakelugnar och murade spisar.

GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVANDE HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktsbehandlingar som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren ”Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar”. Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, www.stadsmuseum.stockholm.se.